

12 Haziran 2006
TS/BAS-BÜL/06-47

**“Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de Bilişim ve
Telekomünikasyon Teknolojileri Sektörü Üzerine Görüş ve Öneriler”**
Prof. Dr. Ufuk Çağlayan ve Dr. Ayşe Bener

Özet Bulgular

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), “Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de Bilişim ve Telekomünikasyon Teknolojileri Sektörü Üzerine Görüş ve Öneriler” başlıklı raporunu, 12 Haziran 2006 tarihinde, Ceylan Intercontinental Otel’de düzenlediği bir seminer ile kamuoyuna sundu. Seminerde, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyelik çalışmaları çerçevesinde, Lizbon Stratejisi ile yakından ilgili olan, bilişim ve telekomünikasyon teknolojileri alanlarında ülkemizin mevcut durumunu incelemek ve Avrupa Birliği’ne katılım sürecinde atılması gereken adımlar hakkında öneriler getirmek amacıyla rapor yazarları, Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyeleri Prof. Dr. Ufuk Çağlayan ve Dr. Ayşe Bener raporu tanıttılar. Raporda özetle şu görüşler yer alıyor:

Bu raporda, Türkiye’nin AB’ye katılım sürecinde, gerek AB müktesebatına uyum açısından gerekse genel ekonomik durum, sektörel pazar ve sektörel sorunlar açısından, Türkiye’de bilişim teknolojileri ve telekomünikasyon sektörlerindeki mevcut durum değerlendirilmekte, var olan sorunlar ortaya konulmakta ve söz konusu sektörlerde alınması gereken önlemler ve yapılması gereken işler hakkında bir dizi görüş ve öneriler yer almaktadır.

Raporda öncelikle, bilişim teknolojileri ve telekomünikasyon sektörlerinde, dünya, AB ve Türkiye pazarlarının, pazar büyüklükleri ve büyüme oranları, temel pazar politikaları ve temel göstergeler gibi konularda genel bir görünüm sunulmuştur. Raporun amacı genel bir pazar analizi olmadığından, söz konusu pazarların detayları raporun kapsamı dışında bırakılmıştır.

Türkiye’nin ekonomik boyutları, nüfusu, stratejik konumu gibi bazı özellikleri dikkate alındığında ve diğer sektörlerle karşılaştırıldığında oldukça küçük bir bilişim teknolojileri pazarı olduğu görülmektedir. Diğer taraftan bu durum bilişim teknolojileri pazarının yüksek bir büyüme potansiyeline sahip olduğuna da işaret etmektedir. Türkiye bilişim teknolojileri pazarı 2005’de yaklaşık 3 milyar dolar civarındadır ve donanım ağırlıklıdır. Pazar kriz dönemleri hariç ortalama olarak %15 oranında büyümektedir. Yazılım ve bilgi hizmetlerinin pazar payı diğer önemli ülkelerle karşılaştırıldığında dengesizdir. Dolayısıyla gelecek yıllarda yazılım ve bilgi hizmetleri pazar paylarında daha büyük bir artış beklenmektedir. Türkiye, kişi başına bilgisayar sayısı, kişi başına bilgi teknolojileri harcaması, internet kullanımı vb. temel göstergelerde OECD ve AB15/25 ülkeleri ile karşılaştırıldığında genellikle sıralamalarda sonlarda yer almaktadır.

Telekomünikasyon pazarında, pazar büyüklükleri ve büyüme oranları ile sektör temel göstergelerinde durum biraz daha iyidir. Türkiye son 20 yılda, sayısal sabit telefon altyapısı

kurmada gerçekleştirdiği atılımla ve son yıllardaki kısmen rekabete açık mobil telefon altyapısıyla belirli ve önemli bir pazar boyutuna ulaşmış ve hane başı sabit telefon sayısı, mobil telefon penetrasyon oranı gibi temel göstergelerde önemli iyileşmeler sağlamış olmasına rağmen, OECD ve AB15/25 ülkeleri ile karşılaştırıldığında gelişmenin yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye telekomünikasyon pazarı 2005’de yaklaşık 13.8 milyar dolar civarındadır. 2005’de pazarın %17 civarında büyüyeceği tahmin edilmektedir. Pazarın yeterli büyüklüğe ulaşmaması ve temel göstergelerin yeterince iyi olmamasının nedenleri arasında, Türkiye’nin yaşadığı ekonomik krizlere ek olarak, politik iradenin Türkiye’nin telekomünikasyon pazarını bir an önce serbestleştirecek ve rekabete açacak bir şekilde monopol yapıyı ortadan kaldırmakta ve monopol yapıyı özelleştirmede çok geç kalması, aşırı vergilendirme, düzenleyici kurumun sektör hakkında uzmanlık ve yetkinlik kazanması süreci, geç kalmış düzenlemeler ve uygulama eksiklikleri bulunmaktadır.

Raporda, Türkiye’de bilişim teknolojileri ve telekomünikasyon sektörlerindeki yasal düzenlemeler ve mevzuat ile eğitim ve Ar-Ge faaliyetlerinin artırılması konularında mevcut durum ve sorunlar ortak alt başlıklar altında sunulmuş, kısa, uzun ve orta vadede yapılması gerekenler ve öneriler ile devlet, özel sektör, STK’lar ve STK’ların sorumlulukları detaylandırılmıştır. Özellikle bilişim teknolojileri sektörü ile ilgili olarak, teşvikler, girişimcilik ve kalite standartları alt başlıkları ve telekomünikasyon sektörü ile ilgili olarak da vergilendirme politikaları, fiyatlandırma politikaları, yeni teknolojiler ve fark yaratacak katma değerli hizmetler raporda kapsanmıştır.

Raporda, referans bilgileri olarak tanımlanan, Lizbon Stratejisi, eAvrupa ve i2010 girişimleri, AB müktesebatı ve bununla ilgili olarak Türkiye’de bilişim ve telekomünikasyon sektörünün mevcut durumu, Katılım Ortaklığı Belgesi, Ulusal Program, İlerleme Raporu değerlendirmeleri, katılım müzakereleri ve tarama süreci gibi konular raporun ana akışını etkilememesi düşüncesiyle raporun sonunda eklerde açıklanmıştır.

Bilişim ve telekomünikasyon sektörlerinde, AB müktesebatının özünde, AB’nin rekabetçi ve bilgiye dayalı bir ekonomi olması bulunmaktadır. Piyasanın eşitlik ilkesi çerçevesinde düzenlenmesi, serbestiyet sağlanması, rekabetçi tek bir piyasanın oluşturulması, güçlü ve bağımsız bir düzenleyici otoritenin kuralları koyması ve uygulaması temel politikalardır. Eğitim, Ar-Ge ve inovasyon gibi temel politikaları destekleyici konular arasında ise, hayat boyu eğitim, ara insangücü eğitimi, üniversite eğitiminde iki seviyeli bir yapılanma, kalite denetimi, öğrenci ve öğretim elemanlarının serbest dolaşımı, Ar-Ge ve inovasyon işbirliklerinin yapılandırılması ve desteklenmesi bulunmaktadır.

Türkiye’nin, bilişim ve telekomünikasyon sektörlerindeki ortak problemlerinin başında, her seviyede eğitim, Ar-Ge, inovasyon, kalite önlemleri, teşvikler, üniversite-sanayi işbirliği gibi konular bulunmaktadır. Telekomünikasyon sektörü ile ilgili temel problemler ise özelleştirme, serbestleştirme, tam rekabeti sağlama, düzenlemeler ve bunlarla ilgili uygulamalardır.

AB müktesebatına uyumun ne ölçüde sağlandığı tarama süreci sonunda ve müzakereler sırasında tam olarak belli olacaktır. Bilişim teknolojileri ve telekomünikasyon sektörlerinde, Türkiye’nin öncelikleri göz önüne alınarak saptanan, genişbant erişim, yerel ağına paylaşıma açılması, vergilendirme, düzenleyici kurum, rekabet ve serbestleştirme uygulamaları, eğitim ve son olarak Ar-Ge ve girişimcilik konularındaki değerlendirmeler, görüşler ve öneriler aşağıda belirtilmektedir.

Geniş Bant

Dünyanın gelişmiş ekonomilerinde geniş bant yaygınlık oranı oldukça yüksektir. AB ülkelerinde genişbant teknolojisi olarak DSL’in yaygın şekilde kullanıldığı görülmektedir. Genişbant

yaygınlığı Kuzey Avrupa ülkelerinde % 20'yi bulurken, AB ortalaması % 9 civarındadır. AB-25 ülkelerinin ortalamasına bakıldığında internete bağlanan toplam hane halkının %35'i genişbant servisi kullanmaktadır. Genişbant servisi kullananlar giderek daha hızlı servis talep etmektedirler ve genişbant hizmetlerinin fiyatı da giderek düşmektedir. Fiyatların düşmesi de yaygınlığın ve kullanımın artmasına sebep olmakta ve AB ekonomilerine olumlu katkıda bulunmaktadır. Türkiye'de ise genişbant hizmeti çok kısıtlı olarak verilmektedir. Hem OECD ülkeleri hem de AB ülkeleri ile mukayese edildiğinde Türkiye'deki genişbant hizmeti çok maliyetlidir ve servis kalitesi de çok düşüktür.

Türkiye'nin AB hedeflerine ulaşabilmesi için geniş bant hizmetinin yaygınlaşması çok önemli bir faktördür. Ancak geniş bant hizmeti verebilmek için operatörlerin yapması gereken yatırım oldukça maliyetlidir. Bu bakımdan düzenleyici otoritenin piyasanın rekabetçi düzenini bozmadan, yatırımları teşvik ederek dengeyi bulması gerekmektedir.

Yerel Ağa Erişim

Türkiye, şimdiye kadar çoğunlukla AB'de "ikinci kuşak" olarak anılan düzenlemeleri benimsemeye çalışmıştır. Bu konuda 406 ve 2813 sayılı kanunlara dayalı olarak; *Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği*, *Tarife Yönetmeliği*, *Ulusal Dolaşım Yönetmeliği* ve bunlarla bağlantılı tebliğler daha önce çıkarılarak uygulamaya konmuştur. Ancak, yasal düzenlemelerin ihtiyaca kısmi olarak cevap verememesi nedeni ile yönetmeliklerin AB yaklaşımı ile tam uyumlu olamaması ve uygulama konusunda yaşanan sıkıntılar yüzünden AB ikinci kuşak düzenlemelerinin ortaya koyduğu etkinlik düzeyine ulaşamamıştır. Bunda işletmecilerin maliyet esaslı fiyatlandırmaya geçememeleri ve GSM işletmecileri ile imzalanan imtiyaz sözleşmelerinin de, o dönemdeki düzenleme ortamı gereği olarak, düzenleyici metinler olarak kaleme alınmamış olmaları bir etmen olarak söylenebilir.

Türkiye'de genişbant yaygınlığının düşük seviyesi ve bu kesimde pazar payının Türk Telekom üzerinde yoğunlaşması, yerel ağa erişim düzenlemesinin önemini artırmaktadır. Bu bakımdan, erişim düzenlemelerinin etkin şekilde uygulamaya geçirilebilmesi için; ücretlerin maliyet esasına göre belirlenmesi, referans erişim tekliflerinin erişim şartları, süreleri ve hizmetin alınmasına ilişkin prosedürleri detaylı bir biçimde ortaya koyması ve öngörülen tarihte herhangi bir gecikme olmaksızın yayınlanması gerekmektedir.

Vergilendirme

Mobil hizmetler üzerindeki vergi yükü açısından Türkiye %56,3 ile en yüksek vergi uygulayan ülke iken, bu oran Türkiye'den sonra en yüksek vergi uygulayan Uganda (%30)'nın yaklaşık iki katı olup 50 ülke ortalaması ise sadece %17,1'dir. Uygulanan yüksek vergi oranları hem tüketici üzerinde baskı oluşturmakta, hem de telekomünikasyon pazarının büyümesini engellemektedir. AB ile müzakerelerde vergilerin yüksekliği sorunlu alanlardan biridir.

Özellikle GSM sektöründe vergilerin yüksek olması sebebiyle abonelerin aylık harcamaları AB ortalamalarının çok altındadır. Vergilerin düşürülmesiyle abonelerin aylık harcamaları artacak, yeni aboneler eklenecek ve bu şekilde devlet hem yeni abone üzerinden daha çok vergi toplayarak hem de işleticilerin artan gelirleri üzerinden daha çok kurumlar vergisi tahsil ederek vergi gelirlerini dengeleyebilecektir. Ayrıca haberleşme tüm sektörler için bir sektör olduğu için bu sektörün büyümesinin ekonominin bütününde ve toplam vergi gelirlerinde yaratacağı etki çok daha fazla olacaktır.

Altyapı hizmetini Türk Telekom'dan almakta olan alternatif operatörlerden Uzak Mesafe Telefon Hizmetleri (UMTH) satın alan müşteriler iki kez fiyatlar içerisinde giren Özel İletişim Vergisi'ni

(ÖİV) ödemekte veya başka bir deyişle yeni operatörler Türk Telekom'a ödemekte oldukları ÖİV nedeniyle potansiyel müşteriler karşısında rekabetçi fiyat oluşturmamaktadır.

Düzenleyici kurum, rekabet ve serbestleştirme uygulamaları

Türkiye, telekomünikasyon tekeli Türk Telekom'u özelleştirmede, telekomünikasyon pazarını serbestleştirme ve tam rekabete açmada çok geç kalmıştır. Gecikmiş olarak yapılan kısmi serbestleştirmenin dahi gerçekten hayata geçirilmesinde ve kuralların uygulanmasında ciddi problemler vardır.

Türkiye açısından, kısa, orta ve uzun vadeli düzenlemelerin özünde, her iki sektörde de serbestleşmenin ve tam rekabetin yaratılması ve ödünsüz uygulanması gereği yatmaktadır. Serbestleşme ve tam rekabetin sağlanmasında, devletin kuralları koyucu ve kurallara uyumu denetleyici bir rolü vardır. Bu rol, tam bağımsız, güçlü, hızla değişen teknolojilere hızla uyum sağlayabilen ve hızlı hareket eden, sektörün tüm oyuncularına eşit mesafede duran, güçlü ve etkin bir Telekomünikasyon Kurumu tarafından, Rekabet Kurumu ile işbirliği içinde yüklenmelidir.

Yeni hizmetlerin sunumu özel sektörün büyük miktarlarda yatırım yapmasını zorunlu kılmaktadır. Bu alanda bir yatırımın fonlanabilmesi için yeni servislere (geniş bant, çoklu ortam) talep olması, talep olabilmesi için de bu alanda yatırım yapıp içeriğin müşteriye cazip hale getirilmesi gerekmektedir. Böyle bir kısır döngüden çıkabilmek için bu alanda yatırım ortamının iyileştirilmesi gerekmektedir. Yani sadece kanunları ve yönetmelikleri çıkarmak değil bu servislere talebi artırıcı ve yatırımcının önündeki belirsizliği kaldıracak, örneğin teşvikler, vergilerin düşürülmesi, uzun vadeli planlama vb. önlemler alınması gerekmektedir.

Eğitim

Türkiye'de GSYİH'den eğitime ayrılan miktar %3,8 civarındadır. Bu rakam gelişmiş ülkeler ile karşılaştırıldığında oldukça düşüktür. Bilişim alanında eğitim konusunda da Türkiye'de gerek sayı gerek kalite açısından problemler bulunmaktadır. Bilgisayar ve yazılım mühendisliğinin temeli matematik eğitime dayanmaktadır. Türkiye'nin hedefi problem çözmeye yatkın, konular arasında bağlantılar kurabilen, yaratıcı ve sürekli öğrenen nesiller yetiştirmek olmalıdır.

Yaklaşık 80 yüksek eğitim kurumunun 50'sinde bilgisayar mühendisliği alanında lisans eğitimi, çok daha azında ise yüksek lisans ve doktora eğitimi verilmektedir. Bilgisayar mühendisliği alanında yüksek lisans ve doktora çalışması yaptıran bölümlerin sayısı ise çok daha azdır.

Son beş yıl içinde, Mühendislik Değerlendirme Kurulu (MÜDEK)'nin kurulması çalışmaları gerçekleştirilmiş ve MÜDEK mühendislik programlarının değerlendirilmesi ve asgari kriterleri sağlayanlara yetkinlik verilmesi sürecini 2004'de başlatmıştır. Varolan 546 mühendislik programının değerlendirilmesi sürecinin hızlandırılması gerekmektedir.

Telekomünikasyon alanında kablolu/kablosuz ağ teknolojileri, yeni nesil ağların altyapı ve uygulamaları vb. konularda yetişmiş kaliteli eleman sayısı çok azdır. Bilişim ara insangücü eğitimi konusunda ise lise seviyesinde az sayıda teknik okulların programcılık eğitimi ve 2 yıllık meslek okulları vardır, fakat bunlar Türkiye'nin boyutları göz önüne alındığında nicelik ve nitelik olarak yetersizdir. Diğer taraftan, gerek teknik liselerde gerekse 2 yıllık meslek okullarında ciddi bir öğretmen, öğretim üyesi, ders kitabı ve eğitim altyapısı (laboratuvar, kütüphane, internet erişimi vb. eksikliği bulunmaktadır.

Türkiye'de bilişim teknolojileri sektöründe, farklı insan gücü profillerinde ne kadar kişinin istihdam edilmesi gerektiği konusunda sağlıklı bilgiler yoktur. Ayrıca, Türkiye'de bilişim teknolojileri sektöründe çalışan insan gücü için, bilgisayar mühendisliği lisans, ön lisans dereceleri ve teknik lise diplomaları dışında her hangi bir meslek sertifikasyonu yoktur.

Ar-Ge ve Girişimcilik

Türkiye’de Ar-Ge harcamaları GSYİH’nın yüzdesi olarak bakıldığında (Japonya %3.15, ABD %2.59, AB15 % 1.95, AB25 %1.9, Türkiye %0.65) çok düşük seviyelerdedir. Çalışan her bin kişi başına tam-zaman eşdeğeri araştırmacı sayısında da Türkiye OECD ve AB ortalamalarının çok altındadır. Ülkemizde doktoralı kişilerin büyük bir çoğunluğu üniversitelerde çalışmakta, kamu ve özel sektörde pek az sayıda doktoralı eleman Ar-Ge faaliyetlerinde bulunmaktadır. Science Citation Index (SCI) tarafından taranan dergilerde yapılan Türkiye adresli bilimsel yayınların sayısında Türkiye önemli bir sıçrama yaparak 1985’de 43. sıradan 2003’de 22. sıraya yükselmiş olmasına rağmen, bin nüfus başına düşen bilimsel yayınların oranında 0.19 yayın ile tüm eski ve yeni AB ülkelerinin gerisindedir.

OECD ülkelerinde milyon kişi başına alınan üçlü patent sayıları açısından Türkiye oldukça geri bir konumdadır. Bu durum, Türkiye’de yapılan araştırmaların patentler ile korunacak şekilde endüstriye aktarılamadığına ve endüstriye aktarılabilmesi için gerekli mekanizmaların olmadığına işaret etmektedir. Türkiye üniversitelerinde öğretim üye ve görevlilerinin akademik yükseltmelerinde patentin hiç bir önemi yoktur ve patentler eser sayılmamaktadır.

Türkiye halen GSYİH’nın %0.65 oranında olan araştırma ve geliştirme harcamalarının payını 2010 yılına kadar %2’ye ve tam gün çalışan araştırmacıların sayısını da 40.000’e yükseltmek için hedefler belirlenmiştir.

Türkiye’nin AB’nin Lizbon stratejisinde belirttiği, 2010 yılına kadar en rekabetçi ve en dinamik bilgiye dayalı ekonomi olma hedefine katkıda bulunabilmesi için, bilişim teknolojileri sektöründe yapması gerekenler şöyle sıralanabilir:

1. Firmalar bazında teknoloji kullanımı ve yaratıcılık teşvik edilmelidir. Bir ülkeye teknoloji transferi ya doğrudan yabancı yatırım kanalıyla, ya lisans anlaşmaları ile, ya da ithalat ile mümkün olur. Türkiye özellikle doğrudan yabancı sermaye konusunda kendisine benzer ekonomilerle mukayese edildiğinde çok gerilerde kalmıştır. Türkiye’ye gelen yabancı sermaye miktarı 2005 yılında önceki yıllara kıyasla artmış ve GSMH’nın %2,6’sı olarak gerçekleşmiştir. Ancak benzer ülkelerde bu rakam GSMH’nın %8-10’u kadardır.
2. Ar-Ge faaliyetlerinin ve Türkiye’den çıkan patent sayısının artmasını teşvik etmek gereklidir. Patentler üniversite yükseltmelerinde kriter olarak kullanılabilir.
3. Araştırmacıları teşvik etmek amacıyla Ar-Ge faaliyetlerinden, AB fonlu projelerden araştırmacıların da gelir elde etmesini sağlayacak mekanizmaların yürürlüğe konması gereklidir.
4. Yabancı yatırımın da önünü açacak olması bakımından fikri mülkiyet hakları mevzuatı gözden geçirilerek uygulamanın işlerlik kazanması sağlanmalıdır.
5. Üniversite - sanayi işbirliğinin gelişmesi için, –merkezi bir kurum olarak halihazırda çok fazla görev yüklenmiş durumda olan- TÜBİTAK dışında araçların oluşmasına olanak verilmeli, gelir paylaşımı için mevcut döner sermaye mevzuatı değişmeli ve vergi yükü hafifletilmelidir.
6. Ulusal kalite standartları gözden geçirilmeli, kullanımı teşvik edilmeli ve AB ile uyumlu hale getirilmelidir.
7. Eğitimin kalitesini ve veriliş biçimini değiştirmek gereklidir. Özellikle BİT sektöründe çok gerekli ilköğretimin 6-7-8. sınıflar ve lise eğitiminde olan matematik altyapısını güçlendirmek gereklidir. Hedef, problem çözmeye yatkın, konular arasında bağlantılar kurabilen, yaratıcı ve sürekli öğrenen nesiller yetiştirmek olmalıdır. Bunun için kısa ve orta vadede ilk hedef, OECD’nin PISA matematik sıralamasındaki yerimizi sondan 2.’likten ilk 10’a çıkarmak olmalıdır.
8. Üniversite ve yükseköğretimde piyasanın ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak eğitimin içeriğini ve veriliş biçimini değiştirmek gereklidir.

9. BİT için ara eleman yetiştirecek meslek okulları ve yüksek okullar açılmalı ve buralarda verilecek eğitimin içeriği sektör temsilcileri ile birlikte oluşturulmalıdır.
10. BT insangücü sertifikasyonu sistemi yaratılmalı ve işletilmelidir.

Telekomünikasyon sektöründe ise yapılması gerekenler şöyle özetlenebilir:

1. AB mevzuatının uygulanması ve telekomünikasyon hizmetlerinin rekabetçi bir yapı içinde ucuza, kaliteli ve yaygın olarak sunulması sağlanmalıdır.
2. Yukarıdaki amaca yönelik olarak, Telekomünikasyon Kurumu'nun etkin ve kararlı çalışması sağlanmalıdır.
3. Altyapı pazarına giriş önünde herhangi bir yasal engel bulunmamalı, ilgili yetkilendirme prosedürleri açık ve net bir biçimde belirlenmelidir.
4. Perakende pazara yönelik düzenlemeler asgari seviyeye indirilmelidir fakat yerel operatörün perakende fiyatları denetlenmeli ve rekabeti bozacak olası bir fiyat sıkıştırması önlenmelidir.
5. Etkin Piyasa Gücü (EPG)'nün tespiti için kullanılan kriterlerin Avrupa Komisyonu tavsiyeleri ile uyumlaştırılması gerekmektedir. Bu kapsamda, Elektronik Haberleşme Kanunu Tasarısı'nda EPG kavramına yer verilerek gerekli altyapı oluşturulmalı, EPG ve hakim konuma ilişkin ikincil düzenlemeler gözden geçirilmelidir.
6. Telefon hizmetlerinde rekabet seviyesinin artırılması amacıyla; taşıyıcı seçimi yöntemlerinin ücretlerinin Türk Telekom referans arabağlantı teklifinde açık biçimde yer alması ve söz konusu ücretlerin bu yöntemlerin kullanımını olumsuz etkilemeyecek şekilde maliyet esasına göre belirlenmesi gerekmektedir.
7. Türkiye'de genişbant penetrasyonunun düşük seviyesi ve bu kesimde pazar payının Türk Telekom üzerinde yoğunlaşması, yerel ağa erişim düzenlemesinin önemini artırmaktadır. Türk Telekom'un perakende tarifeleri ile yeniden satışa yönelik toptan tarifeleri ve veri akış erişimi tarifeleri arasındaki marjların, alternatif işletmecilere rekabet imkanı tanıyacak seviyede belirlenmesine dikkat edilmelidir.
8. Numara taşınabilirliği konusunda 2005'de Telekomünikasyon Kurumu tarafından başlatılan teknik yöntem, maliyet paylaşımı, vb. konulardaki çalışmaların hızla tamamlanması ve hayata geçirilmesi gerekmektedir.
9. Telekomünikasyon hizmetlerinden, özellikle GSM hizmetlerinden alınan aşırı vergiler, kısa ve orta vadede AB ortalamaları seviyesine çekilerek telekomünikasyon hizmetlerinin yoğun kullanımı, penetrasyonun AB ülkeleri seviyesine yükselmesi ve bu şekilde ülke ekonomisinin pozitif olarak etkilenmesi sağlanmalıdır.
10. Telekomünikasyon Kurumu ile Rekabet Kurumu arasındaki görev paylaşımının, piyasada iktisadi etkinliğin sağlanması amacıyla yönelik olarak, 'kontrol ve denge' (*check and balance*) ilişkisi kurularak sağlıklı bir zemine oturtulması gerekmektedir.